

WHITEPAPER

JEUGDHULP EN SPORT IN HET SOCIAAL DOMEIN

**PRAKTISCHE HANDVATTEN
VOOR GEMEENTEN**

Jeugdhulp en sport in het sociaal domein

Alle jeugdigen in Nederland moeten gezond en veilig opgroeien, hun talenten ontwikkelen en naar vermogen meedoen. Ouders zijn hiervoor eerst verantwoordelijk. De gemeente komt in beeld als dit niet vanzelf gaat. Dan moet jeugdhulp snel, goed en op maat functioneren. [De verantwoordelijkheid voor jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering ligt sinds 2015 bij de gemeenten](#). Om de maatschappelijke uitdagingen die daarmee gepaard gaan het hoofd te bieden, werkt een integrale aanpak het beste. Sport kan in die mix een kansrijk middel zijn. De afgelopen jaren is in het land al volop geëxperimenteerd met het inzetten van sportzorgprojecten in het sociale domein. Sport spreekt veel jongeren aan; het is leuk, het geeft energie en zoomt in op mogelijkheden in plaats van problemen. Dat vormt een positieve basis om te werken met jongeren en biedt kansen voor de jeugdhulp om zich (meer) te gaan verbinden met de sportwereld.

Uit [onderzoek van Wageningen University & Research](#) blijkt dat kwetsbare jongeren die sporten op verschillende terreinen beter scoren dan kwetsbare jongeren die niet sporten. Maar hoe en onder welke voorwaarden heeft sport deze positieve effecten bij kwetsbare jongeren? Wat is hierbij de rol van de sportcoach? Tot slot: Wat is nodig voor een succesvolle samenwerking tussen gemeente, jeugdhulporganisaties en sportverenigingen? Deze whitepaper laat zien dat sport lokale aangrijpingspunten biedt voor jeugdhulp en onder welke voorwaarden sport een kansrijk middel is.

“Dan zie je dat sport gewoon voor mij een metafoor is voor het leven. Het is een playground waarin je aan jezelf kunt zien van ‘Hé hoe ga ik om met specifieke situaties, emoties en gevoelens.’ En als je die specifieke emotie nou tot de macht 100 doet, dan heb je misschien de emoties van dit dieptepunt in mijn leven. Maar het idee erachter, over hoe je daarmee omgaat, dat kun je wel toepassen.....het maakt je weerbaarder.”

De maatschappelijke waarde van sport

Dat je door sport en bewegen daadwerkelijk gezonder wordt, is inmiddels stevig onderbouwd. Wetenschappelijke studies laten daarnaast zien dat sport en bewegen bijdragen aan maatschappelijke waarden als gezondheid, opvoedkundige vraagstukken, burgerschap, sociale samenhang en leefbaarheid. [Lees meer over de effecten van sport en bewegen.](#) Ook voor kwetsbare jeugd kan sport een positieve invloed hebben. Er is gedragsverbetering zichtbaar op de volgende vlakken: zelfbeeld en zelfvertrouwen, zelfdiscipline en doorzettingsvermogen, sociale vaardigheden (samenwerking en omgaan met regels en afspraken) en agressieregulatie en weerbaarheid.

Sport en bewegen in gemeentelijk beleid

Sport en bewegen als middel hebben de laatste jaren een steeds grotere rol gekregen in gemeentelijk beleid. Sport en bewegen is als katalysator opgenomen in beleidsthema's als gezondheid, preventie, leefbaarheid, integratie en veerkrachtige wijken. VWS heeft de maatschappelijke waarde van sport en bewegen sinds 2008 met verschillende programma's gestimuleerd zoals de breedtesportimpuls, Buurt, Onderwijs en Sport-impuls, Meedoen Alle Jeugd door Sport en het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen. Dit heeft geleid tot professionalisering van initiatieven van sportverenigingen in samenwerking met scholen, wijken, de gezondheidszorg en welzijnsorganisaties. Zo maken veel beleidsterreinen gebruik van sport en bewegen. Denk hierbij aan het armoedebeleid, het jeugdbeleid, het welzijnsbeleid waaronder de decentralisaties in het sociale domein, en het gezondheidsbeleid.

[Lees meer over hoe sport en bewegen bijdragen aan uitdagingen in het sociaal domein.](#)

Wat levert inzet van sport gemeenten op?

Voor besluitvormers bij gemeenten is het belangrijk om ook de economische waarde van die maatschappelijke effecten op kwetsbare jeugd te kennen. Reduceert het de kosten van schooluitval, jeugdcriminaliteit, of verbetert het de leerprestaties? Het rapport [De sociaaleconomische waarde van sport en bewegen](#) geeft een indicatie van de baten en lasten als Nederlanders duurzaam gaan sporten en bewegen. Deze informatie kan een rol spelen bij het besluit om al dan niet te investeren in sport en bewegen binnen de jeugdhulp en het onderhouden van beleid. We delen hier enkele onderzoeken naar economisch rendement van sport voor de jeugd:

- [Sportinterventie gericht op crimineel gedrag bij VMBO-jongeren \(Alleen jij bepaalt wie je bent\): voor elke geïnvesteerde euro wordt een maatschappelijke waarde van € 19 tot € 32 gerealiseerd.](#)
- [De eerste resultaten wijzen op positieve ervaringen met gebruik van sport bij bestrijden van vroegtijdig schoolverlaten. met name bij Time-in \(voor Sportklassen is geen rendementsberekening gemaakt\).](#)
- En nog een internationaal onderzoek: [The report shows that on average across the four programmes analysed, sport provides a return of € 5.02 for every €1 invested through savings related to reductions in crime, truancy and ill health](#)

Nederlands onderzoek naar sport in de jeugdhulp

Wageningen University & Research onderzocht, samen met Rotterdam Sportsupport, jeugdhulporganisatie FlexusJeugdplein, Kenniscentrum Sport en de gemeente Rotterdam, [hoe sport ingezet kan worden voor een positieve ontwikkeling van kwetsbare jeugd](#). De onderzoekers bekeken bestaand (internationaal) wetenschappelijk onderzoek, namen vragenlijsten af en interviewden tientallen jongeren over hun ervaringen.

Dit levert inzet van sport op voor kwetsbare jongeren

De resultaten uit het onderzoek laten zien dat sportdeelname voor kwetsbare jongeren op een positieve manier kan bijdragen aan hun persoonlijke ontwikkeling:

- Vaardigheden: Jongeren die vaker sporten per maand, gaan beter om met problemen en moeilijke situaties in het dagelijkse leven. Ook scoren zij beter op de vaardigheid 'doorzetten'.
- Gedrag: Jongeren die vaker sporten per maand, doen het beter als het gaat om emotionele problemen en gedragsproblemen. Daarnaast scoren jongeren die sporten lager op hyperactiviteit dan jongeren die niet sporten.
- Gezondheid, welzijn en schoolprestaties: Jongeren die vaker sporten per maand, doen het beter als het gaat om schoolprestaties en ervaren gezondheid.

De interviews met jongeren en met volwassenen die in het verleden in de jeugdhulp zaten, laten ook zien dat sport meer betekenissen kan hebben dan het aanleren van nieuwe vaardigheden:

- ➔ Sport als veilige thuishaven: op de sportvereniging kunnen jongeren ontsnappen aan problemen thuis, op school of in de buurt en vinden ze positieve steun en feedback van coach en leeftijdsgenoten.
- ➔ Sport als instrument: jongeren zetten sport in als middel om te dealen met uitdagingen in hun dagelijks leven, bijvoorbeeld het geven van structuur in een turbulente jeugd of het ervaren van positieve energie in moeilijke tijden.
- ➔ Sport als plek om te leren: jongeren leren in de sport over zichzelf in relatie tot de wereld om hen heen. Hoe kan ik omgaan met stress en ruzies? Hoe kan ik mijn talenten verder ontwikkelen en inzetten?
- ➔ Sport als leidraad in het leven: sport als belangrijk onderdeel van hun identiteit en voor het bereiken van doelen buiten de sport, zoals het vinden van een baan of het behalen van een diploma.

De betekenis van sport verschilt overigens voor verschillende jongeren. Het is belangrijk dat gemeenten investeren in projecten en goed inventariseren welke sportactiviteit past bij welke jongere en vervolgens maatwerk bieden.

Onder welke voorwaarden draagt sport bij aan gemeentelijke jeugdhulp doelen?

Bewegen is in veel omstandigheden goed voor jongeren en ze krijgen er allerlei vaardigheden door die van pas komen buiten de sportzaal of -velden. Maar de realiteit is genuanceerder en gecompliceerder. We moeten ons afvragen onder welke voorwaarden sport positief kan werken. Om effectief te zijn, is het voor gemeenten belangrijk om te investeren in initiatieven die een breed scala aan sportactiviteiten aanbieden aan kwetsbare jeugd. Daaruit kunnen zij een activiteit kiezen die het beste past bij hun ontwikkelingsproces en persoonlijke voorkeuren.

Bovendien wordt de meeste impact gerealiseerd door de relaties en interacties tussen coach en deelnemers en tussen deelnemers onderling. Wees daar als gemeente alert op bij het samenwerken met jeugdhulp en sport.

Volgens het onderzoek kunnen sportcoaches bijdragen aan:

- Begrijpelijke sportervaringen: Sportcoaches kunnen jongeren inzicht geven in hun ontwikkelingsproces, duidelijke regels en structuur hanteren en vragen stellen in plaats van instructie te geven. Dit helpt jongeren te begrijpen wat er van ze wordt verwacht en hoe de dingen werken.
- Hanteerbare sportervaringen: Sportcoaches geven jongeren het gevoel dat ze 'succesvol' kunnen zijn, door te werken aan haalbare individuele uitdagingen/ontwikkeldoelstellingen, zodat jongeren successen kunnen ervaren.
- Betekenisvolle sportervaringen: Hieraan kan een sportcoach werken door plezier voorop te stellen. De sportcoach kan de interne motivatie van de jongere versterken door succeservaringen in te bouwen en ondersteuning te bieden (bijvoorbeeld complimenteren).

Financiering en langetermijnvisie

Ervaringen met sport in de jeugdhulp leren dat zowel gemeentelijk als landelijk beleid op dit thema vanuit een langetermijnvisie zou moeten werken. Ook is langetermijn financiering van initiatieven noodzakelijk. Een periode van vijf jaar is een goede termijn die nodig is voor de ontwikkeling van succesvolle sociale sportprojecten, omdat verandering tijd kost. De financiële middelen kunnen zowel vanuit de sportsector, als vanuit het zorgbudget komen. Het lijkt ook interessant om de mogelijkheden van publiek-private samenwerking te verkennen.

Samenwerking gemeenten, jeugdhulporganisaties en sportverenigingen

Samenwerking jeugdhulp en sport

Er is op verschillende plaatsen in het land sprake van samenwerking tussen jeugdhulp en sport, maar dat is vaak incidenteel. Er moeten nog wel wat stappen gezet worden, voordat er sprake is van een structurele samenwerking. Dat is een traject van het overbruggen van verschillen in taal, cultuur, ervaringen, expertise en principes. Het kost tijd om elkaar beter te leren. Vooral door met elkaar te gaan doen ontstaan vertrouwen en verbinding. In dat proces is het belangrijk dat je rekenschap geeft van de overeenkomsten en de verschillen in rollen en verwachtingen en verantwoordelijkheden.

Jeugdhulpverleners kunnen sportverenigingen ondersteunen in het omgaan met ongewenst gedrag van de jeugd. Andersom helpen sportverenigingen uitvoering te geven aan het hoofddoel van de jeugdwet 'dat kinderen en jongeren gezond en veilig opgroeien, hun talenten ontwikkelen en meedoen in onze samenleving'.

Samenwerking gemeenten

Lokale samenwerking binnen de jeugdhulp is essentieel, maar niet altijd eenvoudig. Organisaties hebben verschillende organisatieculturen, werkwijzen en werktijden, bijvoorbeeld omdat het zowel vrijwilligersorganisaties als professionele organisaties betreft. Daarnaast is sport bij veel jeugdhulporganisaties geen onderdeel van bestaande interventies en zit sport bij de jeugdhulp professionals niet op het netvlies. Toch kan een aantal factoren bijdragen aan een succesvolle samenwerking:

- Steek laagdrempelig in: laat de sport vooral de sport blijven en versterk het [pedagogisch klimaat bij de sportvereniging](#).
- Wissel uit: laat de jeugdhulp meer 'sportinclusief' denken en laat de sportvereniging kennis nemen van jeugdhulp.
- Spreek belangen uit en zoek de overlap. De sportvereniging wil meer leden en een sociaal imago. De jeugdhulp zoekt een plek waar jongeren aansluiting vinden bij een nieuw sociaal netwerk.
- Maak gebruik van reeds bestaande relaties tussen de gemeente, jeugdhulp professionals en vrijwilligers van sportverenigingen bij de start van de samenwerking.
- Zorg voor goede persoonlijke relaties en goede informatie-overdracht over en weer.
- Maak successen die voortkomen uit de samenwerking zichtbaar binnen alle deelnemende organisaties en daarbuiten (om draagvlak te vergroten).
- Bouw en vertrouw op ieders kwaliteiten en vaardigheden en ga niet op de stoel zitten van de ander.
- Zorg voor een zogenaamde 'verbinder', die de samenwerking kan initiëren, ontwikkelen, begeleiden en verduurzamen.

De gemeente kan met name een rol spelen bij het aanstellen van een verbinder, bijvoorbeeld door een buurtsportcoach vrij te maken en deze buurtsportcoach te plaatsen bij een jeugdhulporganisatie.

"Ik heb sport zelf altijd heel erg ervaren als uitlaatklep en vastigheid. Je hebt van die dagen... basketbal was altijd op maandag of woensdag, dat je echt dacht van oh ja, morgen ga ik weer basketballen, of vanavond ga ik weer basketballen. Je leeft toch wel... je leeft er niet per se naar toe, maar het is wel dat je denkt van hey ja, je hebt een moment, vastigheid."

Proactieve, open houding

Van gemeenten vraagt een samenwerking tussen sport en jeugdhulp om een proactieve houding en om financiële inzet omdat het anders bij losse en kleinschalige 'projecten' blijft. Dat zie je bijvoorbeeld terug in de gesubsidieerde sport-zorgtrajecten (2008-2010). Ondanks de (voorzichtige) positieve resultaten en het enthousiasme van de betrokken sport- en jeugdhulporganisaties is het - na afloop van de projectsubsidie - maar een paar trajecten gelukt de activiteiten en samenwerking in beleid en praktijk te borgen. Hetzelfde geldt voor de inzet van een sportpedagoog; ook deze kansrijke aanpak vindt maar op een paar plekken plaats.

“De echt rode draad van mijn leven... ja tot aan mijn 16e heb ik eigenlijk heel weinig echte houvast gehad, want het ging een beetje op en neer hè en ouders gingen uit elkaar... ik kreeg een soort van nieuwe vader. Ik ging... probeerde sport op te gaan pakken... en aan de hand daarvan had ik dus ook een uitlaatklep en had ik ook iets voor in de week om naar toe te werken, en steeds meer ben ik vaak gaan sporten. Dus eigenlijk vanaf mijn 17e is sport mijn leidraad geweest.”

De rol van de buurtsportcoach

Met de transities in het sociale domein vervullen buurtsportcoaches meer dan ooit hun verbindende rol tussen sport- en beweegaanbieders enerzijds en sectoren als jeugdhulp en welzijn anderzijds. De buurtsportcoach kan actief zijn op het snijvlak van sport en jeugdhulp. Er is een speciaal [functieprofiel](#) geschreven voor een buurtsportcoach die op het snijvlak van sport en jeugdhulp werkt. Hij of zij zorgt er dan voor dat kinderen en jongeren uit de jeugdhulpverlening terecht kunnen bij sportaanbieders, waarbij sport ingezet kan worden als vrijetijdsbesteding of als middel. Vaak gaat het om kwetsbare kinderen of kinderen uit multiprobleem gezinnen.

De buurtsportcoach zorgt ervoor dat jeugdhulpinstellingen het belang van sport voor kwetsbare jeugd inzien en dat hulpverleners de mogelijkheid hebben om sport daadwerkelijk in te zetten. Ook kan een buurtsportcoach een faciliterende rol spelen bij de inzet van een pedagoog die de sportclub en trainers ondersteunt in de begeleiding van kwetsbare jeugd. Hij of zij zoekt sportclubs en organisaties in de jeugdhulp en eventueel (speciaal) onderwijs op en zorgt voor stevige verbindingen tussen alle partijen. En betreft ook de ouders of verzorgers hierbij.

Kansen voor jouw buurtsportcoach?

In een kleine 400 gemeenten zijn tegenwoordig buurtsportcoaches actief: in 2017 zijn het er al ongeveer 4.500. Veel gemeenten willen weten hoe het er voor staat met hun buurtsportcoaches. Doen ze de goede dingen en doen ze die goed? Om die vraag te kunnen beantwoorden heeft het Kenniscentrum Sport de [QuickScan Buurtsportcoach](#) ontwikkeld. Daarmee kunnen gemeenten hun buurtsportcoachbeleid bijstellen.

Meer over de rol van de sportvereniging

De sportvereniging wordt na gezin en school wel het derde opvoedmilieu genoemd. Het is een ontmoetingsplek waar iedere week veel jeugd samenkomt en hen een plek biedt om mee te doen, erbij te horen en te leren van en met elkaar. Sportverenigingen richten zich in de eerste plaats op sport. Maar juist vanwege het nauwe contact met en tussen kinderen en ouders, biedt de sportvereniging een waardevol pedagogisch instrument om een bijdrage te leveren aan het opvoeden en opgroeien van jeugdigen. Daarbij geldt wel dat sportverenigingen vooral gericht zijn op hun sport, haar vrijwilligers en leden.

Drempels voor kwetsbare jeugd

Voor relatieve nieuwkomers en specifiek voor kwetsbare jeugd, kent de sportvereniging ook vele drempels. Een sportvereniging kan namelijk ook een plek zijn waar kinderen en jongeren kwetsbaar zijn, buitengesloten worden of gepest. Het investeren in de pedagogische kwaliteit van sportverenigingen is een randvoorwaarde om kwetsbare jeugd binnen de juiste context hun plek te laten vinden en positieve ervaringen op te laten doen.

Rol bij opvoed- en opgroei problemen

De Sportvereniging kan een rol spelen in het vroegtijdig signaleren en doorgeleiden van opvoed- en opgroeimoeilijkheden. Aspecten waar dan rekening mee moet worden gehouden is de vraag wat een vrijwilliger hierin kan en wil betekenen. Maar ook hoe het contact met jeugdprofessionals wordt vormgegeven. Daarnaast kan sport als interventie of onderdeel van een interventie ingezet worden bij opvoed- en opgroei problemen. Het is wel belangrijk te benoemen dat de informele hulp uit de sportvereniging niet de geprofessionaliseerde wereld van de zorg wordt ingezogen waardoor de interventies en het maatwerk de belangeloze hulp uit de vereniging verdringen.

Zolang de sportvereniging haar eigenheid behoudt, kan samenwerking met de jeugdhulp veel winst opleveren, zoals aanwas van nieuwe leden, voorkomen van (vroegtijdig) uitval van leden, meer ouderbetrokkenheid en versterken van het kader. [Lees meer over een goed pedagogisch klimaat bij sportverenigingen.](#)

Praktijkvoorbeeld Positief Opvoeden Drenthe

Het project Positief Opvoeden Drenthe verbindt alle leefmilieus waarin kinderen zich bevinden rond één samenhangende visie op opvoeden en samenleven. De overtuiging is dat verbeteringen in het leefklimaat van kinderen en vergroting van de betrokkenheid van ouders leidt tot vermindering van inzet van gespecialiseerde zorg. Dat bevordert niet alleen het geluk van kinderen, maar reduceert ook de kosten van de hulpverlening, zo is de verwachting. In Drenthe is ingezet op het ondersteunen van sportkader en creëren van een goed pedagogisch klimaat bij sportverenigingen. Het idee is dat als de jeugdhulp en de sport samenwerken, minder kinderen en jongeren ondersteuning vanuit jeugdhulp nodig hebben. Immers, sport kan onder de juiste condities een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen. In [dit rapport](#) staat informatie over resultaten, succesfactoren en knelpunten van vier pilots rond Positief Opvoeden Drenthe. Verder bevat het de resultaten van een enquête onder sportverenigingen en jeugdhulp- en welzijnsorganisaties in Drenthe. Tot slot doen de onderzoekers aanbevelingen voor de verdere uitwerking.

Ook een mooi voorbeeld: inzet van een sportpedagoog.
[Lees het voorbeeld uit Amsterdam](#) en [bezoek hun website](#).

Interventies jeugdhulp en sport

Onderstaande aanpakken zijn eerder in het land uitgevoerd en kunnen inspiratie bieden voor gemeenten, sportverenigingen en jeugdhulporganisaties die aan de slag willen. Bekijk ook sportenbeweeginterventies.nl.

- [Judo in de zorg](#)
- [JUMP-in](#)
- [Sportkanjerclub](#)
- [Sport-it @ school](#)
- [Sport Zorgt](#)
- [Rots en water](#)

Verder lezen

- ➔ [Sport helpt kwetsbare jongeren. Klopt die aanname?](#)
- ➔ [De tussenbalans na twee jaar onderzoek naar het effect van sporten op de ontwikkeling van kwetsbare jongeren](#)
- ➔ [Sport is van betekenis voor kwetsbare jongeren](#)
- ➔ [Sport en jeugdhulp succesvol in teamverband](#)
- ➔ [Volledige rapport van Universiteit Wageningen](#)
- ➔ [Een initiatief van Sportservice Overijssel met factsheet](#)
- ➔ [Sport zorgt. Vier waardevolle sportaanpakken voor jongeren in de jeugdzorg.](#)

Wat er speelt

Nederlanders worden steeds zwaarder, kinderen zijn motorisch minder vaardig, ouderen voelen zich eenzaam en werknemers melden zich steeds vaker ziek. Daarnaast is de druk op budgetten voor gezondheid en preventie groot.

Wat wij doen

Voor oplossingen van deze vraagstukken op het terrein van gezondheid en maatschappij is kennis noodzakelijk. Kenniscentrum Sport heeft alle kennis over sport en bewegen in huis. De nieuwe beweegrichtlijnen zijn voor ons een belangrijk aanknopingspunt voor het delen van kennis met professionals en publiek. We delen die toegepaste kennis met kwaliteit, actueel en innovatief onder meer via www.allesoversport.nl.

Wie wij zijn

Sinds 1 januari 2016 bestaat Kenniscentrum Sport, voortgekomen uit een fusie van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en Onbeperkt Sportief. De ervaring van onze 70 adviseurs leert dat inzet van kennis leidt tot betere interventies, effectievere programma's en een competentere werkveld. Wij houden van sport en bewegen en zetten ons in, met hoofd en hart.

Contactpersonen voor jeugdhulp, sport en het sociaal domein:

Willie Westerhof | adviseur

willie.westerhof@kcsport.nl

06 - 31 75 37 35

Laura Butselaar | adviseur

laura.butseelaar@kcsport.nl

06 - 21 64 95 90

december 2017

Horapark 4
6717 LZ Ede

Postbus 643
6710 BP Ede

info@kcsport.nl
www.kenniscentrumsport.nl

T 0318 - 490 900
F 0318 - 490 995

 **kenniscentrum
sport**